

هو العليم

دستور العمل اولیای الهی برای بعد از ماه رمضان

برگرفته از کتاب «جلوه‌های معرفت»
حضرت آیه الله الحاج سید محمد محسن حسینی تهرانی
قدس الله سرّه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَدِّ اللَّهُ رَبِّ الْعَالَمِينَ
و صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ
و لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

تفاوت ضیافت ماه مبارک رمضان با سایر ضیافت‌ها

ماه رمضان، ماه ضیافت الهی بود؛ ضیافتی که به عکس سایر ضیافت‌ها که قلب انسان در آن ضیافت‌ها مکدر می‌شود؛ چون در آن ضیافت‌ها غیبت است، در آن ضیافت‌ها تهمت است، در آن ضیافت‌ها ذکر غیر خدا است، در آن ضیافت‌ها مجالس لهو و لعب و کدورت و ظلمت و استمتاع و تمتع از تمتعات ظاهری و امتعه دنیوی است، اما این ضیافت [رمضان]، ضیافت گرسنگی است، در این ضیافت از متاع دنیا خبری نیست، چون ضیافت الهی است.

یک ماه گذشت! ماهی که «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَدَأُ فِي صِيَامِهِ وَ قِيَامِهِ فِي لَيْلِيهِ وَ أَيَّامِهِ»^۱ رسول خدا در این ماه خود را به تعب می‌انداخت، در صیام و در قیام جدّیت به خرج می‌داد، برای اینکه یک چیزی می‌فهمید و یک چیزی ادراک می‌کرد تا از آن ضیافت بیشتر قسمت ببرد و بیشتر نصیبش بشود!

ادای شکر توسط بزرگان بعد از اتمام ماه مبارک رمضان و زیارت مشاهد مشرفه

این یک ماه گذشت. ما امروز [عید فطر] را عید می‌گیریم. عید یعنی از امتحان و از آن تجربه سر فراز بیرون آمدن. بزرگان امروز را عید می‌گرفتند و برای اداء شکر به اماکن متبرّکه مشرف می‌شدند.^۲ ما هم به تأسی از آنها باید به اماکن متبرّکه مشرف بشویم؛ آن کسانی که در مشهد هستند به زیارت حضرت علی بن موسی الرضا علیهما السّلام، آن کسانی که در قم هستند به زیارت حضرت معصومه سلام الله علیها و آن کسانی که در طهران هستند به زیارت حضرت عبدالعظیم علیه السّلام مشرف بشوند و برای کسی که مقدور است هر سه یا هر دو را زیارت کند.

علی‌ایّ حال، این ادای شکر به تأسی از آنها برای ما لازم است. یعنی خدایا، ما داریم شکر تو را بجا می‌آوریم که ما را از دنیا نبردی و موفّق به اداء عبادت در این ماه کردی. اگر ما سال قبل از دنیا می‌رفتیم، یک‌هم‌چنین ماه رمضان از ما فوت می‌شد، این شکر دارد! خدایا ما را موفّق کردی که در این ماه برای ما تحوّلی

^۱. مصباح المتعجد، ج ۲، ص ۸۲۹، فرازی از صلوات شعبانیه.

^۲. رجوع شود به روح مجرد، ص ۳۳.

امام زمان، حقیقت عبادات و نحوه تشکر از حضرت

همان طوری که بزرگان فرموده‌اند، امروز روز بسیار مهمی است و متعلق به امام زمان علیه السلام است و باید در امروز بیش از همه چیز برای سلامتی و صحت و عافیت و مسرت و ابتهاج و تعجیل در ظهور آن حضرت دعا کنیم.

فلذا باید امروز برای سلامتی آن حضرت دعا کرد، باید در امروز برای صحت و سلامتی آن حضرت و تعجیل در ظهور صدقه داد و همان طوری که رسم بزرگان و اولیای الهی است، به شکرانه این مهمانی پروردگار و حضور در ضیافت الهی باید انسان تشکر خودش را از صاحب مقام ولایت ابراز کند. چطوری ابراز کنیم؟ به زیارت مقابر مقدسه باید برویم. فرض کنید اگر کسی در جایی هست که امام است، مانند مشهد، البته باید امروز به زیارت امام علیه السلام برود. اگر در جایی دیگر است از امامزاده‌ها مانند حضرت معصومه سلام الله علیها یا حضرت عبدالعظیم حسنی در شهر ری که امام علیه السلام فرمود: **«مَنْ زَارَ عَبْدِ الْعَظِيمِ بِرِيٍّ كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ بِكَرْبَلَاءَ»**^۲ عجیب است! این نشان می‌دهد اینها همه در یک خط هستند و اینها همه در یک مسیرند. آنهایی که در طهران هستند باید به زیارت حضرت عبدالعظیم بروند، آنهایی که در قم هستند به زیارت حضرت معصومه و همین طور قبور سایر اولیای الهی که در همین قم هم موجود است. یا اینکه فرض کنید افرادی که در اصفهان هستند، در قبور آنجا هم امامزادگان معتبر و بسیار موجه هست، حضرت سیدمحمد، حتی در تخت فولاد اولیای الهی هست.

اینها همه تشکر از امام زمان دارد دیگر. این تشکر و شکرانه این است که انسان با حرکت خودش برود و خود را بر این مسیر و بر این مکتب عرضه بدارد. اولیای الهی همین کار را می‌کردند. مگر مرحوم آقا نمی‌فرمودند که بعد از ماه رمضان داب و دیدن مرحوم آقای حداد - رضوان الله علیهما - این بود که به زیارت ائمه می‌رفتند، به زیارت اولاد ائمه می‌رفتند، در شهرها، در دهات، در قصبات؟!^۳ اینها همه برای تشکر بود دیگر، برای شکرگزاری و استفاده بیشتر و استفاضه بیشتر. و چون سنت اولیای الهی حجت است، لذا ما هم

۱. جلوه های معرفت، ص ۱۵۹.

۲. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ص ۹۹:

«حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَزَةُ بْنُ الْقَاسِمِ الْعَلَوِيُّ - رحمه الله - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ، عَمَّنْ دَخَلَ عَلِيَّ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ الْهَادِي مِنْ أَهْلِ الرَّيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلِيَّ أَبِي الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: «أَيْنَ كُنْتَ؟» قُلْتُ: زُرْتُ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ قَالَ: «أَمَا إِنَّكَ لَوْ زُرْتَ قَبْرَ عَبْدِ الْعَظِيمِ عِنْدَكُمْ لَكُنْتَ كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ.»

۳. رجوع شود به روح مجرد، ص ۳۳.

باید از این سنت اولیای الهی تبعیت کنیم.^۱

توصیه علامه طهرانی برای بعد از ماه مبارک رمضان

مرحوم آقا - رضوان الله علیه - می فرمودند: «خیال نکنید که ماه رمضان تمام شده است، باید ماه رمضان را ادامه بدهید!» حالا نه تنها با روزه گرفتن که البته روزه گرفتن هم خیلی خوب است، ولی حالتان را ادامه بدهید، این سبکی ای را که به دست آورده‌اید استمرار بدهید، در اختلاط با افراد و صحبت با هر کسی این حال را از دست ندهید، در هجوم بر امتعه ظاهری این حالتان را از دست ندهید، هر چه می‌توانید سعی کنید و کاری انجام بدهید که این حال و این صفا و این انبساط و این تجردتان ادامه پیدا کند.

أَلَا وَ إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٍ، أَلَا فَتَعَرَّضُوا لَهَا وَ لَا تَعَرَّضُوا عَنْهَا!^۲

خداوند در طول سال ایامی را برای انجذاب و دعوت عبادش به سوی خود بر سایر ایام ترجیح داده است، ماه رمضان یکی از آن ایام است. ایام دیگری را هم در پیش داریم. انسان باید هر وقتی و هر موقعی را غنیمت بشمارد.

در همین ادعیه‌ای که برای قنوت نماز عید بود می‌خواندیم:

أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا وَ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ ذُخْرًا وَ شَرَفًا [وَ كِرَامَةً] وَ مَزِيدًا؛ «[از تو می‌خواهم به حق این روزی که] برای مسلمین عید قرار دادی [و برای پیامبرت]

ذُخْرٍ وَ مَائِهِ ذَخِيرَةٍ وَ مَوْجِبِ شَرَفٍ وَ مَزِيدِ بَرَكَاتٍ وَ نِعْمَاتٍ قَرَارِ دَادِي!»

این را بدانیم که اگر خداوند به هر کدام از ما عنایتی داشته باشد، آن عنایت اول از ناحیه رسول خدا می‌آید و به اندازه یک سرسوزنی نه خودمان قابلیت آن عنایت را داریم و نه از ناحیه غیر رسول خدا می‌آید، لذا توصیه مرحوم آقا به شاگردانشان این بود که هر وقت می‌خواهید هر عملی را انجام بدهید ثوابش را برای رسول خدا اهدا کنید؛ قرآن می‌خوانید برای رسول خدا، نماز می‌خوانید برای رسول خدا، طواف انجام می‌دهید برای رسول خدا! شما برای رسول خدا انجام بدهید، به ائمه هم می‌رسد، به اموات می‌رسد، به احیاء می‌رسد، به اولیا می‌رسد، ولی شما فقط و فقط او را مد نظر قرار بدهید، چون اصل و حقیقت او است!^۳

^۱. جلوه‌های معرفت، ص ۳۹۰-۳۹۲.

^۲. المعجم الکبیر، طبرانی، ج ۱۹، ص ۲۳۴؛ رساله لبّ اللباب، ص ۲۵، تعلیقه:

«بدانید و آگاه باشید که پروردگارتان را در ایام روزگار شما نسیم‌هایی است، هان بکوشید که خود را در معرض آنها قرار دهید و از آنها روی نگردانید.»

^۳ جلوه‌های معرفت، ص ۱۶۰ و ۱۶۱.

چگونگی حفظ آثار ماه مبارک رمضان در سایر ایام

ماه رمضان گذشت! ماهی که ماه خیر و برکت بود. اولیا و عرفا و بزرگان همه به دنبال این ماه بودند؛ ماه رجب و شعبان را برای رسیدن به این ماه در مراقبه و تزکیه گذراندند تا بتوانند درک کنند. کلمات ائمه علیهم السلام هم گویای این مسئله است.^۱ امام سجاد علیه السلام در صحیفه سجّادیه درباره این ماه می‌فرماید - اصلاً به ماه خطاب می‌کند -:

السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ نَاصِرٍ أَعَانَ عَلَى الشَّيْطَانِ؛ «سلام بر تو ای ماهی که باعث اعانه و غلبه بر شیطان شدی (حضور ما در این ماه باعث شد که بر شیطان غلبه کنیم).»

[و صَاحِبٍ] سَهَّلَ سُبُلَ الْإِحْسَانِ؛ «و راه‌های سلام را تو تسهیل کردی.»

بعد حضرت می‌فرمایند: خدایا، فقط مرا در این ماه متوقف نکن؛ شهور و ایام را مانند این ماه قرار بده!^۲ لذا ما باید سعی کنیم آثار این ماه را در خودمان استمرار ببخشیم. آنچه در این ماه مورد نهی قرار گرفته است، ادامه بدهیم. در این ماه خواهی نخواهی کم صحبت می‌کردیم؛ فکرمان را به مسائل جانبی کم جولان می‌دادیم، از مطالب روزمره و مورد ابتلای مردم دوری می‌گزیدیم، غذا کم می‌خوردیم، از غیبت و تهمت و اینها آن‌چنان که در غیر از این ایام ممکن بود واقع بشویم در این ماه محدودیت پیدا کردیم، و در وجود خود احساس نوعی تجرّد و تقرّب و بهاء را می‌یافتیم. این خصوصیات را باید ادامه بدهیم.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید که رسول خدا فرمود: **«أَفِ لِرَجُلٍ لَا جَعَلَ يَوْمًا لِمَعَاهِدَةِ نَفْسِهِ!»**^۳ یا در بعضی روایات، [به جای «یومًا»] **«فِي كُلِّ جُمُعَةٍ»**^۴ است. بسیار زشت و ناپسند است آن مردی که در هفته

۱. رجوع شود به اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲-۱۰.

۲. الصحیفه السجّادیه، ص ۱۹۸.

۳. الزهد، ص ۷۶:

«عن إبراهيم بن عمّار، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: **«لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُحَاسِبْ نَفْسَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ فَإِنْ عَمِلَ خَيْرًا [حَسَنًا] اسْتَرَادَ اللَّهُ مِنْهُ وَ حَمَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ إِنْ عَمِلَ شَرًّا اسْتَعْفَرَ اللَّهُ مِنْهُ وَ تَابَ إِلَيْهِ.»**»
معاد شناسی، ج ۲، ص ۱۹۴:

«هیچ فردی از ما نیست مگر آنکه هر روز از نفس خود حساب می‌کشد؛ پس اگر عمل نیکویی بجا آورده بود، از خداوند می‌خواهد که او را توفیق به زیادتى دهد؛ و اگر عمل بدی بجا آورده بود، استغفار می‌کند و به‌سوی خداوند توبه می‌نماید.»

۴. الکافی، ج ۱، ص ۴۰:

«عن يونس، عمّن ذكره، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: **«قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ: أَفِ لِرَجُلٍ لَا يَفْرِغُ نَفْسَهُ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ لِأَمْرِ دِينِهِ فَيَتَعَاهَدُهُ وَ يَسْأَلُ عَنْ دِينِهِ.»**»
عنوان بصری، ج ۲، ص ۶۷:

«أفّ و دورباش از رحمت خدا بر آن کسی که نفسش را در هر هفته برای رسیدگی به امر دینش فارغ و آزاد نگذارد که در آن،

یک روز [یا] روز جمعه را برای رسیدن و حسابرسی به کارهای خودش قرار ندهد! بنشیند فکر کند، فکر کند که در این هفته چه کرده، چه کارش بد بوده، چه کارش خوب بوده است و برای هفته بعد تصمیم بگیرد.

تأثیر تداوم حال روزه در نفس

این مسائلی است که بزرگان نسبت به این مسائل تذکر می‌دادند. پس بنابراین بهتر است که آثار این ماه را ادامه بدهیم. بعد از این، این طور نباشد دیگر روزه را فراموش کنیم! بگذاریم آن حالات روزه باقی باشد؛ حداقل هفته‌ای یک روز روزه را استمرار ببخشیم. اگر نه، همان ماهی سه روز را که گفته‌اند، آن ماهی سه روز، روزه را ادامه بدهیم. قرائت قرآن را در سایر ایام ادامه بدهیم. کم صحبت کردن را عادت خود قرار بدهیم. تفکر صحیح و تخیل را برای خلاصی و رهایی خود و عدم گرفتاری نفس ما و تجرّد ما به‌عنوان یک برنامه برای خود قرار بدهیم.

خلاصه، این حال و هوایی را که در ماه مبارک نصیب ما شده است، هرچه بیشتر بتوانیم استمرار ببخشیم و از این میهمان جدید الورود در قلب و نفس، به بهترین نحو بتوانیم پذیرایی کنیم، این آثار بیشتر در نفس تثبیت خواهد شد.^۱

لزوم مراقبه از آثار ماه رمضان به مانند حج

علی‌کُلّ حال ماه رمضان گذشت و روزه گرفتیم و در این ماه خداوند متعال توفیق داد که مقداری - حالا نمی‌گوییم بالکلیه - از آن توجه در این ماه برای ما اضافه شد و از اعمال و کرداری که در سایر ماه‌ها انجام می‌دهیم و لغزش و خطا در این ماه کمتر از ما سر زد.

آثار رحمت پروردگار و نورانیت این ماه در چهره‌ها مشهود و ظاهر است. سعی کنیم این آثار و این برکاتی که به واسطه این ماه بر ما نازل شده است، استمرار پیدا کند و به همین کیفیت نگذاریم زود از دست برود. اشتغالات به دنیا نگذارد که این مطالبی که در این ماه به دست آورده‌ایم، زود از ما گرفته بشود. با خود، این حال را ادامه بدهیم؛ هرچه بیشتر می‌توانیم به همین وضعیت ادامه بدهیم.

من یک وقتی به رفقا می‌گفتم: من نمی‌دانم چرا خدا ماه رمضان را یک ماه در سال قرار داده است؟ چرا سه ماه یا چهار ماه قرار نداده است؟ یا چرا هر دو ماه یک مرتبه قرار نداده است؟

علی‌کُلّ حال این ماه آثاری دارد که برکاتش مشخص است. درست مانند فردی که به حج مشرف می‌شود،

ساعتی با فراغت قلب بنشیند و درباره نفس و احوال و وضعیت خودش فکر کند که در چه مرتبه‌ای قرار دارد و از مسائل دینی خویش سؤال نماید.»

^۱. جلوه‌های معرفت، ص ۳۳۱ - ۳۳۳.

چطور وقتی که برمی گردد انسان او را با قبل از حج متفاوت می بیند! مرحوم آقا - رضوان الله علیه - می فرمودند: کسانی که به حج مشرف می شوند به این زودی حالشان را از دست ندهند؛ سعی کنند همان حال و احوالی که در آنجا بود، با خودشان داشته باشند، در خودشان استمرار بدهند، در خودشان نگه دارند و نگذارند شواغل و مشاغل دنیوی ذهن و فکر آنها را مشغول کند و از آن حال و هوا بیندازد. نه، ادامه بدهند.

تداوم حالات معنوی با روزه

مسئله ماه رمضان هم همین طور است. سعی کنید آن حال و هوا را ادامه بدهید. اگر می شود هفته ای یک بار روزه بگیرید و آنهایی که می توانند هفته ای دوبار بگیرند. آنهایی که به سلامتی شان لطمه نمی خورد ادامه بدهند و هر سه چهار روزی یک روز را روزه بگیرند و به همان حال و هوای ماه رمضان باشند. طوری نمی شود و ضرر نمی کنند! بله، بزرگانی بودند ماه ها روزه می گرفتند. بعضی از افراد را نقل می کنند در تمام طول سال روزه می گرفتند. رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ماه رجب و شعبان و رمضان، این سه ماه را به هم وصل می کرد.^۱ هفته ها می شد که حضرت روزه می گرفتند و در ماه های مختلف، روزهای متمادی را روزه می گرفتند.^۲ این برای چه بود و جهتش چه بود؟ چه لذتی احساس می شد که این مسئله استمرار پیدا می کرد؟ اینها برکاتی است که خداوند متعال این برکات را در این زمینه ها برای ما می آورد. این برکات در خوردن پیدا نمی شود، این برکات در مجالست های مختلف گیر انسان نمی آید، این برکات در ارتباطات مختلف و در مسائل روزمره برای انسان پیدا نمی شود و به دست نمی آید! چه اشکال دارد هفته ای یک روز انسان روزه بگیرد یا هفته ای دو روز را روزه بگیرد؟! اگر برای سلامتی او [ضرر ندارد و] ضعف برای او پیدا نمی شود، چه ایرادی دارد؟! خیلی خوب است! پس باید سعی کنیم که این حال و هوایی که خداوند متعال به واسطه این روزه و شهر مبارک برای ما قرار داده است، مصون و محفوظ بماند!^۳

اللهم صل علی محمد و آل محمد

^۱. دعائم الإسلام، ج ۱، ص ۲۸۴.

^۲ ۱۱ همان.

^۳. جلوه های معرفت، ص ۲۸۰ - ۲۸۲.